

Adli sistem içerisinde sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamaları

Expertise practices of social workers in the judicial system

 Nur Feyzal Kesen¹,

0000-0002-6455-0293

 Özkan Bilgin²

0000-0002-3824-3177

ÖZET

Adli sosyal çalışma, sosyal çalışma mesleğinin hukuk sistemi içerisinde uygulamalarını yürüttüğü bir alandır. Bu uygulamalar yargılamanın aşamasına göre değişiklik göstermektedir. Suç işleyen bireylerle rehabilite edici çalışmalar yapmanın yanı sıra; soruşturma ve kovuşturma aşamalarından oluşan yargı süreçlerinde bilirkişi rolü yerine getirilmektedir. Mesleki bilgileri ile sosyal hizmet alanındaki davalara ilişkin yargılamalarda yer alan sosyal çalışmacılar, hukuk sisteminde sosyal çalışmanın hukuki rolünü temsil etmektedir. Adli sosyal çalışmacılar bilirkişi rolü ile adli süreçlere dâhil olur ve alınan kararları etkiler. Bu rol, adli sosyal çalışmacıların bilirkişi rolünün önemini ortaya koymaktadır. Türkiye’de hukuk sisteminde bilirkişinin rolü ve statüsünde son dönemde bir değişiklik olmazken, bilirkişilik sisteminde yeni gelişmelerin olduğu görülmektedir. Yeni bilirkişilik sistemi ile adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik sistemindeki rol ve görevlerini ortaya koyan çalışmalara ilişkin bir literatür boşluğu olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada 2018 yılı itibari ile Türkiye’de uygulanmaya başlayan yeni bilirkişilik sistemi anlatılacak ve adli sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak rolleri ve görevleri hakkında açıklamalar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Adli sosyal çalışma, bilirkişi, kovuşturma, tanıklık, uzman tanık, soruşturma*

ABSTRACT

Forensic social work is an area where the social work profession carries out practices within the legal system. These practices vary according to the stage of the judgments. In addition to carrying out rehabilitative studies with individuals who commit crimes; the role of expert is fulfilled in the judicial processes consisting of investigation and prosecution stages. Social workers, who are involved in the judgments related to the cases in the field of social work with their professional knowledge, represent the legal role of social work in the legal system. Forensic social workers are involved in the judicial processes with the role of expert witness and affect the decisions made. This role reveals the importance of the expert role of forensic social workers. While there has not been any recent change in the role and status of the expert in the legal system in Turkey, it is seen that there are new developments in the expert system. It is thought that there is a literature gap on the new expertise system and the studies that reveal the roles and duties of forensic social workers in the expert system. In this study, the new expert witness system, which has been put into practice in Turkey as of 2018, will be explained and explanations will be made about the roles and duties of forensic social workers as experts.

Keywords: *Forensic social work, expert witness, prosecution, testimony, expert witnesses, investigation*

Cite as: Kesen NF, Bilgin Ö. Adli sistem içerisinde sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamaları. J For Med 2023;37(2):39-55.

GİRİŞ

Sosyal çalışma mesleği veya Türkiye’de yaygın olarak kullanılan bir diğer mesleki terim ile sosyal hizmet mesleği, birçok farklı alanda mesleki

çalışmalar gerçekleştiren bir meslektir. Sosyal çalışma mesleğinin farklı müracaatçı gruplarını kapsayan geniş bir uygulama alanına sahip olması; uygulayıcıların çalışılan müracaatçı grubuna özgü

Received: 02.02.2023 • **Accepted:** 05.07.2023

Corresponding Author: Özkan Bilgin, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Gümüşhane, Türkiye
E-mail: ozkanbilgine@gmail.com

¹Assoc Prof Dr. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Konya, Türkiye

²Lecturer, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Gümüşhane, Türkiye

Turkish Journal of Forensic Medicine is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

bilgi ve beceriye sahip olmasını ve bu müracaatçı gruplarıyla çalışırken farklı rolleri yerine getirmesini gerektirmektedir.

Adli sistem, sosyal çalışmacıların görev yaptığı en temel alanlardan birisidir. Sosyal çalışmacılar; adli sistem içerisinde ceza hukuku alanına giren olaylar kapsamında mağdur ve suçlu bireylerle çalışmalar yürütürken aynı zamanda hukuk davaları kapsamına giren velayet, vesayet, evlat edinme ve kişisel ilişki kurulması gibi konularda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Mağdur bir birey için sosyal çalışmacıdan iyileştirici/rehabilite edici bir rolü yerine getirmesi beklenirken, yargılamanın farklı bir aşamasında yine mağdur bir birey için bilirkişilik rolünü yerine getirmesi beklenebilir. Sosyal çalışmacıların adli sistem içerisinde farklılık gösteren bu rol ve görevleri hukuki düzenlemelerle belirlenmektedir.

Literatür incelendiğinde Türkiye'deki bilirkişilik sistemini farklı ülke örnekleriyle ele alan ve Türkiye'deki bilirkişilik uygulamalarını konu alan araştırmalar bulunmaktadır. Aynı zamanda sosyal çalışmacıların/sosyal hizmet uzmanlarının bilirkişilik uygulamalarını konu alan araştırmalara da rastlamak mümkündür. Adli sosyal çalışma alanında bilirkişiliğe dair kurumsal ve hukuki bilgiler ile bilirkişilik uygulamalarını derlemeyi amaçlayan bu çalışmayla adli sosyal çalışma alanındaki bilirkişilik uygulamaları konusunda genel bir çerçeve çizilmesi amaçlanmıştır.

Bu kapsamda hazırlanan çalışmada iki temel amaca odaklanılmıştır. Araştırmanın ilk amacı; 2018 yılı itibarıyla Türkiye'de uygulanan bilirkişilik sistemini genel hatlarıyla açıklamaktır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümü sosyal çalışmacıların bilirkişilik sistemini anlamasına odaklanmıştır. Araştırmanın ikinci amacı; sosyal çalışmacıların adli sistem içerisinde yerine getirdikleri bilirkişilik görevleri hakkında bir çerçeve çizmektir. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmanın adli sistem içerisinde bilirkişilik uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacıların uygulamalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

TÜRKİYE'DE BİLİRKİŞİLİK UYGULAMALARI

Bilirkişilerin hukuk sistemi içerisindeki statüsü ve rolü değişebilmektedir. Örneğin; "tarafarca temin

edilen bilirkişinin rol ve görevleri", mahkemeler tarafından atanan "beyanları bağlayıcı olmayan bağımsız bilirkişiden" farklılık göstermektedir (1). Bilirkişinin Türk hukuk sistemi içerisindeki rol ve görevleri değerlendirildiğinde, kamu hukukuna tabi bir statüde olduğu ve hâkim tarafından tayin edilerek tevdi edilen görevleri yerine getirdiği görülmektedir. Bu doğrultuda bilirkişi, hâkim yardımcısı olarak değerlendirilmektedir (2).

Bilirkişilik Alanını Düzenleyen Hukuki Belgeler

Türkiye'de bilirkişilik uygulamaları konusunda yakın zamanda yeni hukuki düzenlemelerin kabul edildiği görülmektedir. Bu hukuki düzenlemelerle bilirkişinin adli sistem içerisindeki statüsü, görev ve yetkisi değişmezken; bilirkişilerde aranan nitelikler, bilirkişinin görevlendirilme şekli, bilirkişiliğe kabul edilme şekli ve bilirkişilik işlemlerinin yürütülmesini sağlayan idari yapıya dair bazı yenilikler getirdiği görülmektedir.

Türkiye'de bilirkişilik uygulamaları 2005 yılından 2018 yılına kadar *Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik* ile yerine getirilmiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre çıkarılan bu yönetmelik 2016 yılında 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu'nun kabul edilmesi ve ardından 2017 yılında yayınlanan Bilirkişilik Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle uygulamadan kaldırılmıştır. Bilirkişilik mevzuatındaki yeni düzenlemeler sonucu bilirkişilik müessesesinde oluşan yeni yapı aşağıda yer alan "bilirkişilik alanında kurumsal yapı" başlığı altında açıklanmıştır.

Bilirkişilik uygulamaları; Bilirkişilik Kanunu ve Bilirkişilik Yönetmeliği'nin yanı sıra 2004 yılında kabul edilen 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 2011 yılında kabul edilen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan bilirkişilik hükümlerine dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu bilirkişilerin hukuk sistemi içerisindeki yerini, görev ve rollerini belirleyen hükümler içermektedir. Ancak Bilirkişilik Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkartılan Bilirkişilik Yönetmeliği bilirkişiliğe ve bilirkişilik alanındaki kurumsal yapıya dair özel hükümler içerdiğinden, bu hukuki

metinlere çalışmanın odak noktasını oluşturan hukuki düzenlemeler olarak sıklıkla değinilmiştir.

Bilirkişilik Alanında Kurumsal Yapı

Bilirkişilik Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte; bilirkişilik uygulamalarının standart bir şekilde yürütülmesi, uygulamada karşılaşılan sorunların çözülmesi ve bilirkişilik alanında iyi uygulamaların gerçekleştirilmesi amacıyla merkezi ve yerel düzeyde idari yapıya ilişkin bazı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bunlar Bilirkişilik Danışma Kurulu, Bilirkişilik Daire Başkanlığı ve Bilirkişilik Bölge Kurulları'dır.

Bilirkişilik Danışma Kurulu

Adalet Bakanlığı Bakan Yardımcısı başkanlığında ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ve meslek odalarının temsilcilerinin katılımı ile oluşturulan Bilirkişilik Danışma Kurulu'nun yılda iki kez toplanması öngörülmektedir. Danışma Kurulu'nun sekretaryası Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bilirkişilik alanında en üst idari yapıyı oluşturan Bilirkişilik Danışma Kurulu'nun görevleri; bilirkişilik hizmetlerinin yerine getirilmesinde tespit edilen sorunlara dair çözüm önerilerinde bulunmak, Daire Başkanlığı ve Bilirkişilik Bölge Kurulları'nın faaliyetleri ve görev alanında bulunan konular hakkında önerilerde bulunmaktır (Bilirkişilik Kanunu, Madde 4-5, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bilirkişilik Danışma Kurulu'nun yeni bilirkişilik sisteminde etkin bir rol oynaması beklenmektedir.

Bilirkişilik Daire Başkanlığı

Adalet Bakanlığı bünyesinde Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü çatısı altında kurulan Bilirkişilik Daire Başkanlığı; bilirkişilik alanındaki temel ve alt uzmanlık alanlarının tespit edilmesi, bu alanlara uygun niteliklerin belirlenmesi, bilirkişilerin uyması gereken etik ilkeler ve rehber ilkelerin belirlenmesi, bilirkişilerin hazırlayacağı bilirkişi raporlarının standartlarının belirlenmesi, bilirkişilerin temel eğitimine ilişkin usul ve esaslar ile nitelik ve kurumların belirlenmesi, uzmanlık ve bilimsel yetkinliği açısından bilirkişi temel eğitimi ve bilirkişi listesinde bulunmaktan muaf olacak kişilere ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, bilirkişilerin denetimi

ve performansı konusunda usul ve esasların belirlenmesi, bilirkişilerin kabulüne ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, bilirkişi asgari ücret tarifesinin belirlenerek her yıl güncellenmesi, bilirkişilerin aylık olarak bakabileceği dosya sayısına ilişkin standartların belirlenmesi, bilirkişi olarak hizmet verecek özel hukuk tüzel kişilere ilişkin usul ve esaslar ile nitelik ve yetki çerçevelerinin belirlenmesi, bilirkişilerin uygulama alanında karşılaştığı sorunların tespit edilmesi ve çözümü konusunda önerilerin sunulması, bilirkişilik alanında istatistiki verileri toplayarak gerekli planlamaların yapılması, bilirkişilik sicil kaydının ve bilirkişilik listesinin tutulması olarak belirlenmiştir (Bilirkişilik Kanunu, Madde 6, Kanun Numarası 6754, Kabul Tarihi: 2016). Ayrıca bilirkişilikle ilgili bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi ve desteklenmesi, bilirkişilik uygulamaları konusunda sempozyum, kongre ve panel gibi bilimsel organizasyonların düzenlenmesi ve desteklenmesi de yine Bilirkişilik Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında sayılmaktadır (Bilirkişilik Kanunu, Madde 4-5, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bu doğrultuda Bilirkişilik Daire Başkanlığı'nın ülkemizde uygulanan bilirkişilik uygulamalarını takip ederek yaşanan sorunları tespit etmesi ve tespit edilen sorunlar karşısında gerekli çözümleri üreterek iyi uygulama örneklerini sağlaması beklenmektedir.

Bilirkişilik Bölge Kurulları

Üst derece mahkemeler olarak belirlenen Bölge Adliye Mahkemeleri (BAM), ilk derece mahkemelerin hukuk ve ceza mahkemeleri olarak vermiş oldukları kararlara karşı istinafın yapıldığı üst mahkemelerdir (Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun, Madde 33, Kanun Numarası: 5235, Kabul Tarihi: 26.09.2004). Bölge Adliye Mahkemeleri 2016 yılında hizmet vermeye başlamış olup 18 BAM olarak adli yargı alanında hizmet vermektedir. BAM'ların kurulmasının ardından İl Adli Yargı Adalet Komisyonları tarafından yürütülen bilirkişilik işlemleri 2018 yılından itibaren BAM bünyesinde bulunan Bilirkişilik Bölge Kurulları tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bilirkişilik konusunda BAM'lar; bilirkişilerin yapacağı başvuruların alınması, başvuran kişilerin bilirkişi olarak kabul edilmesi ve bilirkişiler hakkında yürütülecek disiplin

işlerinin yürütülmesinden sorumlu tutulmuştur (Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, Madde 79, Resmi Gazete Sayısı: 29437, Kabul Tarihi: 06.08.2015).

BAM bünyesinde bulunan Bilirkişilik Bölge Kurulları tarafından bilirkişiler hakkında verilen uyarma, geçici süreyle listeden çıkarma, bilirkişilik listesinden ve sicilinden çıkarma ve bilirkişilik yapmaktan yasaklama kararları Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Bilirkişilik Daire Başkanlığı'na ait internet sitesinde kişisel verilerden arındırılarak yayınlamaktadır. Yayımlanan bu kararlar bilirkişiler hakkında şikâyet üzerine veya resen yapılan soruşturma sonucu verilen yaptırım kararı örneklerini yansıtmaktadır.

Yargı Sisteminde Bilirkişinin Görev ve Sorumlulukları

Yargı sistemi içerisinde ceza ve hukuk yargılamalarında görev alan bilirkişilerin rol ve görevleri kanun ve yönetmeliklerle belirlenerek, adli sistem içerisindeki pozisyonu açık bir şekilde tanımlanmıştır. Bilirkişilik Kanunu'nda bilirkişi; *çözümü konusunda uzmanlık, özel veya teknik bir bilgi gerekmesi durumunda sözlü veya yazılı olarak görüşüne başvurulmuş gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi* olarak tanımlanmıştır (Bilirkişilik Kanunu, Madde 2/b, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bu tanım bilirkişinin görevini iki farklı şekilde yerine getirebileceğini ve bilirkişiliğin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olabileceğini göstermektedir. Bilirkişilerin; görevlendirildiği dava dosyası için hiçbir merciin etkisi altında kalmadan sahip olduğu özel ve teknik bilgi doğrultusunda görevini yerine getirmesi beklenmektedir. Mesleki değerlendirmesini emir ve talimat almadan yerine getirmesi beklenen bilirkişilerin görevlendirmeyi yapan merciin yönelttiği soruları bağımsız ve tarafsız olarak cevaplaması gerekmektedir.

Bilirkişinin sorumluluk alanı, görevlendirildiği dosyada yalnızca sahip olduğu özel ve teknik bilgisi ile sınırlıdır. Bilirkişinin yapacağı mesleki değerlendirme ile yargı mercilerine yardımcı olması beklenmektedir. Bilirkişilik Kanunu'nda yer alan temel ilkeler başlığı altında belirtildiği üzere;

bilirkişinin özel ve teknik bilgisini içeren konuların dışına çıkamayacağı, hukuki bir nitelendirme veya hukuki bir değerlendirme yapamayacağı belirtilmiştir (Bilirkişilik Kanunu, Madde 3, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Yine aynı kanunda *hâkimlik mesleğinin sahip olduğu hukuki bilgiyle çözümlenmesi beklenen konularda bilirkişiye başvurulamayacağı* hüküm altına alınmıştır (Bilirkişilik Kanunu, Madde 3/3, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bu nedenle *yalnızca hukuk öğrenimi görmüş kişilerin herhangi bir bilirkişi uzmanlığına sahip olmayacağı ve bilirkişilik siciline kaydedilemeyeceği* belirtilmiştir (Bilirkişilik Kanunu, Madde 10/4, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bu hüküm, bilirkişinin direkt olarak hukuki bir değerlendirme ve yorum yapamayacağını yansıtmaktadır. Ancak bilirkişinin cevaplayacağı soruların doğuracağı hukuki sonuçlar hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Bilirkişilik Yönetmeliği'ne göre görevlendirmeyi yapan merci inceleme yaptırmayı talep ettiği konunun kapsamını ve sınırlarını açık bir şekilde yazılı olarak bildirmelidir. Bu yazılı açıklamanın; inceleme konusunun sınırlarını açıkça belirtmesi, bilirkişi tarafından cevaplanması gereken soruları yansıtması, görevi karşılığı bilirkişiye takdir edilen bilirkişi ücretini belirlemesi ve bilirkişinin ne kadar süre içerisinde bilirkişi raporunu hazırlayacağını belirtmesi gerekmektedir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 51, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017).

Bilirkişilik Yönetmeliği'ne göre görevlendirmeyi yapan merci tarafından belirlenen sınırlar çerçevesinde bilirkişinin yöneltilen soruları açık ve eksiksiz bir şekilde cevaplamaması durumunda ek rapor istenebilmekte veya farklı bir bilirkişi görevlendirilebilmektedir. Görevlendirilen bilirkişinin görevini kabul etmesi ve belirtilen süre zarfında eksiksiz olarak yapması gerekmektedir. Ancak bilirkişi, görevlendirmeyi yapan merciden işin mahiyetine göre ek süre talep edebilmektedir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 51, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017).

Bilirkişilik Kanunu'nda *bilirkişinin görevini dürüstlük kuralları içerisinde tarafsız, bağımsız ve objektif olarak yerine getirmesi gerektiği; bilirkişinin düzenlediği raporda yalnızca uzmanlık bilgisi dâhilinde özel ve teknik*

bilgisini kullanarak açıklama ve değerlendirme yapacağı; bilirkişinin tarafına yapılan bilirkişi görevlendirmesini yerine getirmekle yükümlü bulunduğu ve bu görevi kimseye devredemeyeceği; bilirkişinin görevlendirdiği dosya kapsamındaki bilgilerin gizliliğini sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir (Bilirkişilik Kanunu, Madde 3, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bilirkişilik Yönetmeliği'nde bilirkişinin görevini yerine getirirken dikkat edeceği hususlar ve bilirkişinin taşıdığı bazı sorumluluklara değinilmiştir. Bu kapsamda bilirkişilik görevi icra eden kişinin görevini etkin, verimli ve zamanında yerine getirmesi gerektiği; bilirkişinin görevlendirmeyi yapan adli makama, dava taraflarına ve görev yaptığı kurum amirlerine/işverenine karşı bağımsız olup sahip olduğu özel ve teknik bilgi doğrultusunda değerlendirmesini bilimsel ilkelere göre yapması gerektiği; bilirkişinin görevini herhangi bir önyargı ve ayrımcılıktan uzak bir şekilde objektif değerlendirme ile yapması gerektiği; bilirkişinin görevinin saygınlığını sarsacak ve tarafların adalete olan güvenini azaltacak her türlü eylem ve davranıştan kaçınması gerektiği; bilirkişinin kayıtlı olduğu bilirkişilik sicili doğrultusunda kendisine verilen görevi kabul etmekte yükümlü olduğu; bilirkişinin uzmanlık alanına girmeyen bir konuda yapılan bilirkişilik görevlendirmesini veya görevi yapmasında engel olacak durumu görevlendirmeyi yapan mercie bildirmesi gerektiği; bilirkişinin görevlendirildiği konuda unvan ve yetkisini kullanarak kendisinin veya yakınlarının menfaat elde edemeyeceği, hediye alamayacağı ve arabuluculuk yapamayacağı; bilirkişinin görevlendirildiği dosya konusunda karşılaştığı veya kendisine teklif edilen hukuka aykırı veya etik dışı durumları gecikmeksizin görevlendirmeyi yapan mercie bildirmesi gerektiği; bilirkişinin, bilirkişilik görevi alabilmek için fiziki olarak veya internet tabanlı sitelerde reklam yapamayacağı belirtilmiştir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 7-14, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017).

Bunlara ek olarak Bilirkişilik Yönetmeliği'nde bilirkişinin; 2005 yılında yürürlüğe giren Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te belirtilen etik ilkelere uymakla yükümlü olduğu belirtilmiştir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 6, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017). Kamu görevlileri için kabul edilen bu yönetmelikte, uyulması gereken etik ilkelerin belirlenmesi ve

uygulamada benimsenmesi amaçlanmıştır. Kamu görevlilerinin uygulamalarında bu etik ilkelere uyması sağlanarak adalet, şeffaflık, dürüstlük ve tarafsızlık ilkelerine zarar verecek ve toplumda güvensizlik yaratacak durumları ortadan kaldırmak amaçlanmıştır (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Madde 1, Resmi Gazete Sayısı: 25785, Kabul Tarihi: 13.04.2005).

Bilirkişilerin yerine getirmesi gereken sorumluluklar ve uyması gereken etik ilkelere ek olarak yerine getirdiği görevinden dolayı cezai ve hukuki sorumlulukları da bulunmaktadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda tanımlandığı üzere *kamusal faaliyetlerin yürütülmesine katılan kişi kamu görevlisi kapsamında değerlendirilmektedir* (Türk Ceza Kanunu, Madde 6, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004). Bilirkişilik Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere bilirkişi; görevi kapsamında kamu görevlisi olarak değerlendirilerek kasti olarak gerçeğe aykırı bir şekilde mütalaada bulunması durumunda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 276.maddesi uyarınca cezai yönden sorumlu tutulmuştur (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 58, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017). Türk Ceza Kanunu açısından bu maddede bilirkişi "gerçeğe aykırı bilirkişilik" kapsamında değerlendirilerek, bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalaada bulunması durumunda üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir (Türk Ceza Kanunu, Madde 276, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004). Türk Ceza Kanunu kapsamında bilirkişinin işleyebileceği diğer suçlar arasında ise görevi kötüye kullanma suçu (madde 257), göreve ilişkin sırrın açıklanması suçu (madde 258), kamu görevlisinin suçu bildirmemesi suçu (madde 279), zimmet suçu (madde 247), irtikap suçu (madde 250), rüşvet suçu (madde 252), gizliliğin ihlali suçu (madde 285), kişisel verilerin kaydedilmesi suçu (madde 135), kişisel verileri hukuka aykırı olarak verme suçu (madde 136), suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme suçu (madde 281) yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004). Ayrıca yine Bilirkişilik Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere bilirkişi; *kasten ya da ciddi bir ihmâl sebebiyle gerçeğe aykırı bir şekilde düzenlediği raporun hükme esas oluşturması sebebiyle verdiği zarardan dolayı devlete karşı açılacak tazminattan sorumlu tutulmuştur* (Bilirkişilik

Yönetmeliği, Madde 58, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017). Hukuk kuralları açısından bilirkişinin cezai ve hukuki sorumluluğu bulunan bir kamu görevlisi statüsünde olduğu görülmektedir.

Bilirkişilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda, Bilirkişilik Kanunu'nda belirtildiği üzere, bilirkişinin bilirkişilik sicilinden ve listesinden çıkarılması söz konusu olmaktadır. Bilirkişilerin bilirkişilik sicilinden çıkarılarak görevlerine son verilmesini gerektiren haller Bilirkişilik Kanunu'nda belirtilmiştir. Bunlar; 1) *bilirkişinin bilirkişiliğe kabul konusunda gerekli olan şartları kaybetmesi veya bu şartları taşımadığının sonradan tespit edilmesi*, 2) *bilirkişinin görevlendirmeyi yapan merciler tarafından hukuki bir gerekçe olmaksızın bilirkişilik görevini yapmaktan kaçınması veya tanınan süre içerisinde geçerli bir gerekçe göstermeksizin bilirkişi raporunu düzenlememesi*, 3) *bilirkişinin görevinin gerektirdiği etik ilkelerle bağdaşmayan veya güven duygusunu sarsıcı tutum ve davranışlar sergilemesi*, 4) *bilirkişinin objektif, bağımsızlık ve tarafsızlık içerisinde görevini yerine getirmemesi*, 5) *Bölge Bilirkişilik Kurulu tarafından yapılan değerlendirmede performansının yetersiz bulunması*, 6) *bilirkişilik görev süresinin dolmasının ardından bilirkişilik görevine dair yenileme talebinde bulunmaması*, 7) *bilirkişinin bilirkişilik sicilinden ayrılmayı talep etmesi* şeklinde sıralanmıştır. Bunlara ek olarak Bilirkişilik Bölge Kurulu belirtilen durumların bazıları için uyarma veya geçici olarak bilirkişilik listesinden çıkarma cezası da verebilmektedir (Bilirkişilik Kanunu, Madde 13, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006).

Bilirkişiliğe Kabulde Aranılan Genel Şartlar

Yeni bilirkişilik sisteminde bilirkişilik için yapılacak başvurular adli yargı ilk derece mahkemeleri komisyon başkanlığı aracılığıyla Bölge Adliye Mahkemeleri bünyesinde bulunan Bilirkişilik Bölge Kurullarına yapılmaktadır. Bilirkişilik Bölge Kurulu tarafından ilan edilen süre içerisinde başvuran kişilerin belirtilen şartları sağlaması durumunda niteliklerinin uyduğu alana başvurusu alınmaktadır. Başvurduğu uzmanlık alanı uygun görülen kişiler kanunda belirtilen usullere göre yemin ettirilerek bilirkişilik siciline kaydedilmektedir. Bilirkişilik siciline kaydı yapılan sicil numarasına sahip bilirkişilerin Ulusal Yargı Ağı Projesi

(UYAP) içerisinde bulunan Bilirkişilik Portalı aracılığıyla UYAP'a erişimleri sağlanmaktadır. Bu sayede adli merciler tarafından UYAP üzerinden görevlendirmelerinin yapılması, bilirkişinin görevlendirildiği dava dosyasını UYAP üzerinden incelemesi ve düzenlediği bilirkişi raporunu yine UYAP üzerinden göndermesi sağlanmaktadır.

Bilirkişiliğe kabulde genel şartlar olarak adlandırılacak bilirkişiliğe kabul şartları Bilirkişilik Kanunu'nda ele alınmıştır. Bilirkişi olarak kabul edilecek tüm kişiler için aranan bu genel şartlar:

- i. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında yönetmeliğin ilgili maddesinde belirtilen suçlardan dolayı hüküm giymemiş olmak veya 1 yıl üzeri ceza gerektiren ve kasti işlenen bir suçtan dolayı hüküm giymemiş olmak,
- ii. Herhangi bir terör örgütüyle iltisak veya irtibatı bulunmamak,
- iii. Daha önceki süreçte kendi isteği dışında bilirkişi sicilinden çıkarılmamış olmak,
- iv. Disiplin nedeniyle meslekten, memuriyetten, sanat icrasından veya mesleki faaliyetten geçici veya sürekli olarak yasaklanmamış olmak,
- v. Farklı bir bölge bilirkişilik kurulu bilirkişi listesinde kayıtlı bulunmamak,
- vi. Bilirkişilik temel eğitimini tamamlamış olmak,*
- vii. Bilirkişilik yapacağı uzmanlık alanında belgelendirmek kaydıyla en az 5 (beş) yıl fiilen çalışmış olmak,
- viii. Meslek mensubu olabilmek için mevzuat tarafından aranan şartları taşımak ve mesleğini yapabilmek için gerekli olan mesleki yeterlilik belgesi, diploma veya uzmanlık belgesine sahip olmak,
- ix. Bilirkişilik alanında belirlenen temel ve alt uzmanlık alanı konusunda belirlenen yeterlilik koşullarını sağlamak olarak belirtilmiştir (Bilirkişilik Kanunu, Madde 10, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006).

Bilirkişilik Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere bilirkişiliğe kabul konusundaki genel şartlar arasında yer alan bilirkişilik temel eğitiminin; *Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından izin verilen kurumlar tarafından düzenlenmesi; eğitimin 18 saati teorik ve altı saati uygulamalı olmak üzere en az 24 ders saatinden oluşması; düzenlenecek eğitimin bilirkişilik uygulamaları konusunda temel, teorik ve uygulamaya dayalı bilgileri içermesi*

gerekmektedir. Bu eğitimin altı saatten az olmamak üzere teorik ve uygulamalı bilgiyi içerecek şekilde üç yılda bir yenilenmesi gerekmektedir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 30, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017).¹

ADLI SOSYAL ÇALIŞMA VE ADLI SOSYAL ÇALIŞMADA BİLİRKİŞİLİK UYGULAMALARI

Adli Sosyal Çalışma ve Bilirkişilik

Adli sosyal çalışma, toplumun yasal ve insani hizmet sistemleri arasındaki ortak yüzeye odaklanan profesyonel bir uygulama alanıdır (3). Amerikan Ulusal Adli Sosyal Çalışma Organizasyonu (NOFSW)'na göre adli sosyal çalışma; sosyal çalışmanın hukuk ve adli sistemlerle ilgili soru ve konulara uygulanmasıdır (4).

Barker ve Branson tarafından adli sistem içerisinde adli sosyal çalışmacıların en az on işlevi yerine getirdiği belirtilmiştir. Bunlar; 1) mahkemelerde bilirkişi olarak tanıklık etmek, 2) mahkeme veya yetkililere bilgi sunmak için bireyleri değerlendirmek, 3) suç vakalarını araştırmak ve elde ettiği sonuçları yargılama makamlarına sunmak, 4) suç ve ihmalden dolayı suçlu bulunanlar hakkında mahkemelere tavsiyede bulunmak, 5) suçlu bireylere verilen cezalarda hükmün yerine getirilmesini sağlamak, 6) duruşma odasında tartışma ve çekişme yaşayan bireyler ve gruplar arasında arabuluculuk yapmak, 7) sosyal çalışma mesleğinin profesyonel standartları konusunda olası kötüye kullanım ile etik dışı uygulamalar konusunda tanıklık etmek, 8) meslektaşlarını hukuk alanıyla etkileşim kurduğu profesyonel uygulamalar konusunda eğitmek, 9) adli sosyal çalışma alanında meslektaşlarını hukuk alanındaki yeterlilikleri konusunda desteklemek

¹ Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından "Bilirkişilik Temel Eğitiminin Muaf Tutulacaklara Dair Usul Ve Esaslar Hakkında Duyuru" kapsamında; bilimsel yeterliliğini ulusal veya uluslararası alanda ispat etmiş kişilere bilirkişilik temel eğitiminin zorunlu tutulmasının amaca hizmet etmeyeceği değerlendirilerek yargı mercilerinin bu nitelikteki bilirkişilerden doğrudan istifade edebilmelerini sağlamak amacıyla, bilirkişilik temel ve alt uzmanlık alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip olanların Bilirkişilik Yönetmeliğinin 30 uncu maddesinde belirtilen bilirkişilik temel eğitiminden muaf tutulmaları uygun görülmüştür. Kaynak: <https://bilirkişilik.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/muaf-tutulacaklar31052021045413> [Erişim Tarihi: 03.01.2023].

ve gelişimlerini sağlamak, 10) adli sosyal çalışma alanındaki profesyonel uygulamalarda müracaatçılarla kurulan ilişkilerde etik ilke ve kuralları gözetmektir (3).

Ashford adli sistem içerisinde adli sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilen rolleri beş madde ile açıklamıştır. Bunlar; 1) *davada tanıklık etmek*, 2) *danışma ve eğitim*, 3) *değerlendirme ve rapor yazma*, 4) *tedavi, krize müdahale hizmetleri ve vaka gözetimi*, 5) *anlaşmazlıkların çözümü*, 6) *araştırma ve program değerlendirmesidir*. Ashford davada tanıklık etme başlığı altında yer alan adli sosyal çalışmacının görevlerini *uzman tanık, gerçeklik/olay tanığı ve eğitim uzmanı* olarak sıralamıştır (5). Bilirkişi olarak adlandırılan uzman tanıklar; yüksek derecede özelleştirilmiş eğitim ve deneyime ihtiyaç duymaktadır. Bilirkişilik uygulamalarına başlamadan önce, sosyal çalışmacıların adli konularda ve bilirkişilik konusunda eğitim alması gerekmektedir (6).

Silver (2015) tarafından bilirkişi olarak görev yapan adli sosyal çalışmacıların yerine getirdikleri temel görevler 1) *müracaatçı ile görüşme*, 2) *ikincil görüşmeler*, 3) *ruh sağlığı kayıtları, tıbbi kayıtlar ve okul kayıtları da dâhil olmak üzere kurumsal kayıtların edinilmesi*, 4) *birey veya aileyi etkileyen veya sorun yaratan zorluklara ait temaların belirlenmesi*, 5) *çevresel koşulların belirlenmesi*, 6) *rapor yazılması ve 7) direk tanıklığa veya çapraz sorguya hazırlanması* şeklinde sıralanmıştır. Bu unsurlar genellikle mahkemeyi bilgilendirmek için birleştirilen parçalardır (7).

Bilirkişinin statüsü ülkelerin iç hukukunda kabul ettiği düzenlemelere göre değişmektedir. Türkiye'de adli sosyal çalışmacıların adalet sistemi içerisindeki uzman tanık rolü "bilirkişiliğe" karşılık gelmektedir. Türkiye'de uygulanan bilirkişilik sisteminde adli sosyal çalışmacılar, yargılama makamları tarafından atanan gerçek kişilerdir. Taraflar açısından herhangi bir çıkar ilişkisi bulunmayan bilirkişiler, yargılama mercileri tarafından görevlendirilmekte, bilirkişilik uygulamalarını tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirmektedir.

Bilirkişiliğe kabul konusunda Bilirkişilik Kanunu'nda belirtilen genel şartların yanı sıra her bir uzmanlık alanına özgü özel ve teknik bilgi sahibi kişilerin tanımlanması amacıyla özel şartlar belirlenmiştir.

Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından belirlenen bilirkişilik temel ve alt uzmanlık alanlarında “Aranan Nitelikler” isimli tabloda “Sosyal Hizmetler” alanı “56” kod ile numaralandırılmıştır. Sosyal Hizmetler alanında aranan özel şartlar (nitelikler) ise:

- i. *Bilirkişilik Kanunu’nun 10’uncu maddesinde belirtilen genel şartları taşımak,*
- ii. *Üniversitelerin lisans veya ön lisans eğitimi veren fakültelerinin sosyal hizmet, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi veya aile ve tüketici bilimleri bölümünden mezun olmak şeklinde belirtilmiştir (8).*

Bilirkişiliğe kabulde tanımlanan genel şartlar tüm bilirkişileri kapsayan ön koşullardır. Bilirkişilik alanında “sosyal hizmetler” temel uzmanlık alanında belirlenen özel şartlar ise sosyal hizmetler alanında bilirkişi olarak kabul edilecek kişileri tanımlamaktadır. Bu özel şartlara göre sosyal hizmetler alanına bilirkişi olarak lisans ve ön lisans düzeyinde farklı mesleklerin kabul edilebileceği görülmektedir.

Adli Sosyal Çalışmacıların Bilirkişi Olarak Görev Yaptığı Mahkemeler

Adli sosyal çalışmacılar bilirkişilik faaliyetlerini farklı ceza ve hukuk mahkemelerinde yerine getirmektedir. Aşağıdaki tabloda adli sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görev aldıkları ceza ve hukuk mahkemeleri ile bu mahkemelerde bilirkişi olarak görev yaptıkları dava konuları belirtilmiştir.

Tabloda belirtilen mahkeme ve dava konularında bilirkişi olarak görev alan adli sosyal çalışmacıların Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu gibi kanunlarda bilirkişilik görevi kapsamına girecek hükümler hakkında bilgi sahibi olması beklenmektedir.

Adli sosyal çalışmacılar mahkemelerdeki bilirkişilik görevlerini yerine getirirken mesleki bilgi, beceri ve değerleri ile gerçekleştirdikleri değerlendirme ve tespitlerini adli makamlara öneri ve değerlendirme olarak sunmaktadır (9). Bu rol rapor düzenleyerek, sözlü beyan ifade ederek ya da mağdurun beyanına eşlik edilerek yerine getirilmektedir (10).

Tablo 1. Adli sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görev aldıkları mahkemeler ve bilirkişilik yapılan konular*

Değişken (Mahkeme)	Bilirkişilik Yapılan Konular
Sulh Hukuk Mahkemesi	Vasi tayini
Asliye Hukuk Mahkemesi	Velayet, Kişisel ilişki kurulması Aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali Evlad edinme Korunmaya ihtiyacı olan çocuk
Aile Mahkemesi	Velayet, Kişisel ilişki kurulması Aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali Evlad edinme Korunmaya ihtiyacı olan çocuk
Çocuk Mahkemesi	Korunmaya ihtiyacı olan çocuk Suça sürüklenen çocuk
Asliye Ceza Mahkemesi	Korunmaya ihtiyacı olan çocuk Suça sürüklenen çocuk
Ağır Ceza Mahkemesi	Korunmaya ihtiyacı olan çocuk Suça sürüklenen çocuk
Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	Korunmaya ihtiyacı olan çocuk Suça sürüklenen çocuk

*Bu tablo yazarlar tarafından mahkemelerin görev alanları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda mağdur edilen veya bir suç sonucu psikolojik yönden olumsuz etkilenen çocukların dinlenilmesi sırasında çocuğun yanında uzman bulundurulması gerektiği belirtilmiştir (Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 236, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na göre korunmaya ihtiyacı olan çocuk veya suça sürüklenen çocuklar hakkında ilgili mahkeme tarafından tedbir kararı verilmeden önce mahkemece çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilmesi, idrak gücüne sahip çocuğun görüşü alınarak dinlenebileceği ve çocuk hakkında sosyal inceleme raporunun talep edilebileceği belirtilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu’na göre suça sürüklenen çocuklar hakkında düzenlenecek sosyal inceleme raporlarında çocuğun işlemiş olduğu eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılaması ve davranışlarını bu eylemle ilgili olarak yönlendirme yeteneğinin değerlendirilmesi talep edilebilmektedir. Zaruri bir sebep dışında Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yer alan çocuklar hakkında sosyal incelemenin gerçekleştirilerek sosyal inceleme raporunun alınmasının gerektiği belirtilmiştir. Dava dosyası hakkında görevlendirilen uzmanın çocuk hakkında inceleme yaparak düzenleyeceği raporu görevlendirmeyi

yapan mercie sunması gerekmektedir. Uzmanın bir diğer görevi ise suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınmasında veya gerçekleştirilen sorgusunda yanında bulunmaktır (Çocuk Koruma Kanunu, Madde 35, Kanun Numarası: 5395, Kabul Tarihi: 03.07.2005).

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında görülen velayet, vesayet, kişisel ilişki kurulması ve evlat edinme dosyaları ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında görülen aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali davalarında yargılamayı yapan merciler tarafından adli sosyal çalışmacının düzenleyeceği bilirkişi raporuna ihtiyaç duyulabilmektedir. Velayet, kişisel ilişki, evlat edinme ve aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali konularında düzenlenen bilirkişi raporları, ebeveynlik kapasitesini değerlendirilen mesleki bir görüş yansıtmaktadır.

Aşağıdaki tabloda dava dosyası açısından ceza ve hukuk davası olarak değerlendirilen dava dosyaları konularında bilirkişi olarak görev alan adli sosyal çalışmacıların görev yapma şekline dair bir çerçeve sunulmuştur.

Tablo 2. Ceza ve hukuk yargılamalarında bilirkişilik görevi*

Değişken	Bilirkişilik Şekli
Ceza Yargılamaları	
Soruşturma	İfadeye eşlik etme Bilirkişi raporu düzenleme
Kovuşturma	Bilirkişi raporu düzenleme Duruşmada mağdur çocuğa eşlik etme Duruşmada sözlü beyan ile görüş sunma
Hukuk Yargılamaları	
Kovuşturma	Bilirkişi raporu düzenleme

*Bu tablo yazarlar tarafından gerçekleştirilen bilirkişilik uygulamalarında elde edilen mesleki tecrübeler sonucu hazırlanmıştır.

Soruşturma evresinde ifade alma süreci Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi kolluğun çocuk birimince de gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle soruşturma sürecinde görev alan adli sosyal çalışmacılar adliye bünyesinde veya kolluk birimlerinde (emniyet müdürlükleri ve jandarma komutanlıklarının ilgili birimlerinde) bilirkişi sıfatıyla görev almaktadır. İfadedeki değerlendirmelerini sözlü ifade ile yapan adli sosyal çalışmacılar mesleki değerlendirmelerinin ifade tutanağında yer almasını sağlamaktadır. İfade sırasında adli sosyal çalışmacılar hazırlayacakları

bilirkişi raporuyla da değerlendirmesini yazılı bir şekilde sunabilmektedir. Cumhuriyet savcısı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 63.maddesi gereğince soruşturma konusu hakkında bilirkişi atayarak bilirkişi raporunun düzenlenmesini talep edebilmektedir (Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 63, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004).

Soruşturma aşamasında suça sürüklenen çocuklar ve mağdur çocukların ifadelerine eşlik ederek bilirkişilik görevlerini yerine getiren adli sosyal çalışmacıların bu görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Çocukların ifade süreçlerine hazırlanması,
- İfade sırasında çocuklara yaş ve gelişimlerine uygun sorular sorulması,
- Çocukların baskı ve yönlendirme altında kalmadan kendilerini ifade edebilmesi,
- Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde çocukların haklarının korunması,
- İfade sürecinin çocuklara en az zarar verecek şekilde gerçekleştirilmesi,
- Çocukların mağduriyet ve suça sürüklenme nedenlerinin değerlendirilerek neden sonuç ilişkisi içerecek bir şekilde mesleki değerlendirme yapılması,
- Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar hakkında yapılacak mesleki değerlendirmenin ardından çocuklar hakkında uygulanacak mesleki müdahalenin belirlenmesi ve çocukların uygun sosyal hizmetlere yönlendirilmesi,
- Suçta sürüklenen çocuk ve mağdur çocuklar hakkında yapılan mesleki değerlendirme sonucu 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'na göre gerekli olabilecek acil korunma tedbirlerinin önerilmesi,
- Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre alınması gerekebilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler ve sağlanacak diğer hizmetler için (sosyal ve ekonomik destek hizmet vb.) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 6. maddesi gereğince Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri'ne bildirimini önerilmesi sayılabilmektedir.

Ceza ve hukuk davaları için mahkeme sürecini kapsayan aşamalarda bilirkişi olarak görev yapan adli sosyal çalışmacılar, soruşturma aşamasında belirtilen konulardan çok daha fazla konuda bilirkişi

olarak görev yapmaktadır. Mahkeme aşamasında suça sürüklenen çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk (mağdur çocuk), velayet, vesayet, kişisel ilişkinin kurulması, evlat edinme ve aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali gibi dava konularında görev yapan adli sosyal çalışmacıların mahkeme sürecindeki görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Duruşma öncesi suça sürüklenen veya mağdur çocuğu duruşmaya hazırlamak,
- Duruşma sırasında çocuğun kendini ifade etmesine destek sunmak,
- Duruşma sırasında çocuğun biliş ve algılama düzeyine uygun şekilde sorular sorulmasını sağlamak,
- Duruşma sırasında dava konusu hakkında mesleki değerlendirme yapmak,
- Duruşma öncesi görevlendirmeyi yapan mahkemeye talep edilen konu hakkında yazılı rapor hazırlamak şeklindedir.

Ceza ve hukuk mahkemelerinde devam eden yargılama süreçlerine yukarıda belirtilen şekilde bilirkişi olarak görev yapan adli sosyal çalışmacıların bu görevi yargılama sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Görevlendirildiği dava dosyası kapsamında hazırladığı bilirkişi raporunu mahkemeye yazılı olarak sunan adli sosyal

çalışmacılar, görevlendirmeyi yapan merci tarafından gerek duyulması durumunda dinlenilmesine karar verilerek duruşmaya çağrılabilir (Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 68/1, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004).

Adli Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Yaptığı Konular

Adli ve idari yargıda adli sosyal çalışmacılar farklı şekillerde ve farklı dava konularında bilirkişi olarak görev yapabilmektedir. Bilgin ve Kılıç tarafından bilirkişilik yapan sosyal çalışmacılarla yapılan bir araştırmada adli sistem içerisinde sosyal çalışmacıların; *velayet belirlenmesi, suça sürüklenen çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, vasi tayini, evlat edinme, çocukla kişisel ilişkinin düzenlenmesi ve aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali* konularında bilirkişilik yaptıkları bulunmuştur (10). Kesen ve Bilgin tarafından adli yargıda görev yapan hâkimlerle gerçekleştirilen bir araştırmada ise hâkimlerin *suça sürüklenen çocuk, velayet, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, çocukla kişisel ilişki kurulması, vasi tayini, evlat edinme, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali* konularında sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmelerine başvurdukları bulunmuştur (11).

Adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik olarak görev yaptıkları konular şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Tablo 3. Adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik yaptığı konular (10)

Kanun Numarası ve Kanun Adı	Kanun Kapsamındaki Görevi
5237 sayılı Türk Ceza Kanunu	Ebeveynlerin aile hukukundan doğan yükümlülüklerini ihlal ettiği konularda değerlendirmeler yapmak ve önerilerde bulunmak.
4721 sayılı Türk Medeni Kanunu	Boşanma davalarında veya velayetle ilgili bir davada, bakım verenin ebeveynlik kapasitesini değerlendirmek, bu değerlendirme kapsamında çocuk hakkında velayet düzenlemesine ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunmak.
4721 sayılı Türk Medeni Kanunu	Velayet düzenlemelerinde, çocuğun yüksek yararını gözeterek çocukla kişisel ilişki kurulması düzenlemesine ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunmak
4721 sayılı Türk Medeni Kanunu	Evlat edinme süreçlerine ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunmak.
5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkemeler tarafından verilen ilam ve tedbir kararlarını yerine getirmek üzere Çocuk Görüşme Merkezleri'nde bulunmak
5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	Suç mağduru olan veya suça sürüklenen çocukla ilgili değerlendirmeler yaparak güvenlik tedbirleri veya koruyucu-destekleyici tedbirlere ilişkin önerilerde bulunmak.
5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	Korunmaya ihtiyacı olan çocukla ilgili değerlendirmeler yaparak koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin önerilerde bulunmak.
5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu	Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında yanında bulunmak.
4721 sayılı Türk Medeni Kanunu	Küçüklük ya da kısıtlılık gibi bazı nedenlerden dolayı vasi tayin edilmesi konusunda mahkemeye değerlendirme ve önerilerde bulunmak.

Adli Sosyal Çalışmacılar Tarafından Düzenlenen Bilirkişi Raporları

Bilirkişilik Kanunu'nda bilirkişi, sözlü veya yazılı olarak görüşüne başvurulmuş gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olarak tanımlanmıştır (Bilirkişilik Kanunu, Madde 2/1, Kanun Numarası: 6754, Kabul Tarihi: 03.11.2006). Bu tanımlama bilirkişinin sahip olduğu özel ve teknik bilgisi doğrultusunda mesleki değerlendirmesini sözlü veya yazılı olarak yapabileceğini yansıtmaktadır. Adli sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilen bilirkişilik görevinde her iki yöntemin de kullanıldığı görülmektedir (10). Ancak bilirkişinin görevini nasıl gerçekleştireceği görevlendirmeyi yapan mercinin talebi doğrultusunda belirlenmektedir.

Bilirkişi raporları; bilirkişilerin sahip olduğu özel ve teknik bilgisi doğrultusunda görüş, öneri ve değerlendirmesini somut bir şekilde sunduğu yazılı belgelerdir. Bilirkişilik Yönetmeliği'nde bilirkişiler tarafından düzenlenecek raporların genel olarak içermesi gereken tanıtıcı bilgiler ve raporların nasıl hazırlanacağına dair genel bir çerçeve belirlenmiştir. Bilirkişilik Yönetmeliği'nin 55. Maddesine göre bilirkişi raporunda; 1) bilirkişiyi görevlendiren merci, 2) hakkında görevlendirme yapılan dosyanın numarası, 3) görevlendirilen dosyadaki yargılamanın taraflarına ait bilgiler, 4) görevlendirilenin tarihi ve görev için tanınan süre, 5) bilirkişiden talep edilen incelemenin konusu, 6) bilirkişiden incelemesi ve gözlememesi talep edilen maddi unsurlar, 7) bilirkişinin inceleme yöntemi, 8) bilirkişinin değerlendirmesindeki bilimsel ve teknik arka plan, 9) bilirkişinin bilimsel değerlendirme ile varacağı nedensel sonuç, 10) bilirkişi raporunun düzenlenme tarihi, 11) bilirkişinin adı-soyadı, sicil numarası, unvanı, kayıtlı olduğu uzmanlık alanı ve imzasının olması gerekmektedir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 55, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017). Bilirkişinin yapacağı incelemeye esas oluşturan ve bilimsel kanıt niteliği taşıyan bazı önemli belgeler de bilirkişi raporuna ek olarak konulabilmektedir. Birden fazla bilirkişinin görevlendirildiği dosyalarda bilirkişiler arasında farklı görüşlerin ortaya çıkması durumunda bu görüşlerin düzenlenen bilirkişi raporunda ayrı ayrı açıklanması veya farklı görüşlerin ayrı bir rapor halinde mahkemeye sunulması gerekmektedir (Bilirkişilik Yönetmeliği, Madde 50-55, Resmi Gazete Sayısı: 30143, Kabul Tarihi: 03.08.2017).

Bilirkişilerin düzenleyeceği raporlar soruşturma ve kovuşturma aşamalarında yargılama mercilerine yardımcı olan uzman raporları olduğu için bilirkişi raporunun yöneltilen tüm soruları açık bir şekilde cevaplaması, incelemekle yükümlü olduğu durumu açıklığa kavuşturması beklenmektedir. Bilirkişi, görevlendirildiği dosyada farklı bir uzmanlığa sahip bir bilirkişinin uzmanlığına ihtiyaç duyması halinde, durumu görevlendirmeyi yapan mercie bildirecek şekilde ilgili ihtiyaç duyulan uzmanlığa sahip bilirkişi görevlendirilmesini talep edebilmektedir. Uzmanlık alanı dışında herhangi bir değerlendirme yapmaması gereken bilirkişinin değerlendirmesini bilimsel alt yapısını kullanarak somut veriler ışığında yapması ve neden-sonuç ilişkisi içerisinde açıklaması gerekmektedir. Düzenlediği bilirkişi raporunda takdiri değerlendirmelerde bulunmaması gereken bilirkişinin dava dosyası hakkındaki hukuki yorumu ve takdiri hâkime bırakması gerekmektedir. Keşifli incelemeyi gerektiren durumlarda bilirkişinin mutlaka keşif öncesinde dava dosyasını incelemesi ve dosyanın içeriği konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir (12).

Sosyal çalışma alanında "Social Assessment Report (Sosyal Değerlendirme Raporu)" ve "Social History (Sosyal Tarih)" şeklinde isimlendirilen mesleki raporun Türkiye'de sosyal çalışma alanında kullanılan yaygın adı "Sosyal İnceleme Raporu"dur. "Sosyal Değerlendirme Raporu" daha çok değerlendirme odağına vurgu yaparken, "Sosyal Tarih" raporu müracaatçının sorun ve ihtiyaçları ile şu an ki durumuna etkisi olan faktörleri belirlemeye vurgu yapmaktadır. Müracaatçının işlevselliğinin değerlendirilmesi ve durumuna uygun müdahale planının hazırlanabilmesi için, içinde bulunduğu koşulların ve onu bu davranışa iten faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bu raporların genel olarak müracaatçının içinde bulunduğu durumu farklı boyutlarda ele alması, müracaatçının o ana kadar hangi değişimleri yaşadığını belirtmesi ve tüm koşulların iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir (13).

Yargılama makamlarına hüküm verme sürecinde yardımcı olmak amacıyla düzenlenen sosyal inceleme raporları (14) bilirkişi raporu olarak değerlendirilmektedir. Bogg, (2012) sosyal

çalışmacılar tarafından düzenlenen raporların hazırlanması sürecinde uygulayıcıların; 1) raporun amacının ne olduğu, 2) raporda bulunması gerekenlerin ne olduğu, 3) raporu kimin okuyacağı ve 4) raporun kapsamının ne olacağına bilincinde olması gerektiğini ifade etmiştir (15). Uzman tarafından bu bilinçle hazırlanacak rapor için farklı kaynak, gözlem, görüşme ve incelemeler ile bilgi toplanmaktadır. Kanıta dayalı bir mesleki değerlendirme için düzenlenen raporda bilgi edinilen kaynakların açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir.

Raporda görüş ve bireysel değerlendirmelerin yanı sıra gerçekler yani olgular merkezi bir yere sahiptir. Raporda yer alan objektif bir değerlendirmenin subjektif görüşü yansıtan bireysel bir değerlendirmeden ayırt edilmesi gerekmektedir. Raporda yer alan bilgiler kaynağı açısından; 1) incelenen belgeler ve gözlenen kayıtlara dayalı olarak elde edilen bilgiler, 2) başkaları tarafından dolaylı olarak aktarılanlardan elde edilen bilgiler, 3) yapılan görüşmelerde uzmana aktarılan bilgilerdir (15). Farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler sonucunda hazırlanan bir raporun 1) yeterli uzunlukta olması, 2) bölüm ve alt bölümlerin belirtilmesi, 3) kullanılan mesleki kavramların raporu değerlendirecek merciler tarafından anlaşılması, 4) yazım ve dil bilgisi yönünden uygun bir şekilde yazılması beklenmektedir (14). Raporda yer alan bilgiler delil değeri açısından farklılık gösteren bilgi türleridir. Uzmanın değerlendirme süzgecinden geçirilen bu bilgilerin hazırlanan raporda açık bir şekilde belirtilmesi yargılama mercileri açısından önem taşımaktadır. Ancak uzman tarafından hazırlanan bilirkişi raporunun en önemli yanı, farklı delil değerine sahip bilgilerin uzmanın bilimsel temelli mesleki yorumu doğrultusunda öznel bir yorum yansıtmadan sunulmasıdır. Adli sosyal çalışmacı tarafından hazırlanan bilirkişi raporlarının; bilgi edindiği kaynakları açık bir şekilde belirterek, objektif bir değerlendirme doğrultusunda, sahip olduğu özel ve teknik bilgisini kullanarak görevlendirmeyi yapan mercilerin sorduğu soruları cevaplama gerekmektedir.

Sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen sosyal inceleme raporları, çevresi içinde birey yaklaşımı çerçevesinde hazırlanarak bireyin içinde yaşadığı aile ve sosyal çevresiyle değerlendirilmesini esas almaktadır. Raporun hazırlanma sürecinde

sosyal çalışmacılar ev ziyaretleri ve sosyal incelemeler gerçekleştirerek bireye etki eden tüm faktörleri araştırır. Adli sürece konu olan bireyle gerçekleştirilen görüşmelerin yanı sıra, birey hakkında bilgi edinilecek diğer aile bireyleri, ilişki içinde olduğu kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapılarak var olan kayıtlar incelenir. Sosyal inceleme raporunun bir diğer ayırt edici özelliği durum değerlendirmesinin yanı sıra birçok vaka hakkında bir müdahale planı sunmasıdır. Örneğin korunmaya ihtiyacı olan bir çocuk hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporu, çocuğu korunma ihtiyacı içine iten ailevi ve toplumsal faktörleri değerlendirerek, çocuğun üstün yararı açısından gerek duyulan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını önerip çocuk hakkında bir müdahale planı sunmaktadır. Sosyal inceleme raporlarının çevresi içinde birey yaklaşımı ile çoklu boyutlarda değerlendirme yaparak bireye etki eden tüm faktörleri dikkate alması ve durum değerlendirmesinin yanı sıra birey hakkında bir müdahale planı sunması onu psikiyatrik değerlendirme raporlarından ayırmaktadır.

Kesen ve Bilgin (2023) tarafından yapılan araştırmada adli yargıda görev yapan hâkimlerin sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüşlerine çoğunlukla bilirkişi raporu talep ederek başvurdukları (%63,3) ancak sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarında; şablon ifadeler kullanılması, raporların yetersiz hazırlanması, raporlarda mesleki değerlendirme yapılmaması, tedbirleri açık bir şekilde önermemesi, neden-sonuç ilişkisi kurulmaması, nesnel olmaması, yalnızca taraf beyanlarını içermesi, gereksiz detaylara yer verilmesi ve bilirkişi raporlarının çelişmesi hâkimler tarafından gözlemlenen eksiklikler olarak bulunmuştur (11). Bu nedenle adli sosyal çalışmacılar tarafından hazırlanacak bilirkişi raporlarında bu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bilirkişiler tarafından düzenlenen raporların genel hatları belirtilmiş olsa da ayrı uzmanlık bilgisine sahip bilirkişilerin düzenleyeceği raporların içeriği ve konuya özgü alt başlıkları bilirkişinin inisiyatifindedir. Adli sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporları, sosyal çalışma mesleğinin sahip olduğu bilimsel altyapı açısından sosyal çalışma mesleğinin özgün yanını yansıtmaktadır. Sosyal hizmetler alanında farklı dava konularında vakaya özgü değerlendirmeler

içeren bilirkişi raporları; suça sürüklenen çocuklar, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, velayet, vesayet, kişisel ilişki düzenlenmesi, evlat edinme ve aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali şeklindeki ayrı dava konuları için vakaya özgü değerlendirme, tespit ve öneriler taşımaktadır. Müracaatçının biricikliği ilkesinden hareketle, her bir bireyin sahip olduğu sorun ve içinde bulunduğu koşullar farklı olduğundan, vakanın bireyselleştirilerek ele alınması gerekmektedir. Adli sosyal çalışmacılar tarafından belirtilen konularda bilirkişi raporlarının düzenlenmesi birçok dosya için hukuki bir gereklilik taşımaktadır. Bu nedenle görevlendirmeyi yapan merciler yargılama aşamasında; 1) ihtiyaç duyulduğu için ve 2) hukuki bir zorunluluk olduğu için adli sosyal çalışmacı tarafından düzenlenecek bilirkişi raporuna veya sözlü olarak yapacağı değerlendirmesine başvurmaktadır.

Ceza ve hukuk yargılamalarında talep edilen bilirkişi raporlarının değerlendirilmeye alınması görevlendirmeyi yapan merciin takdirindedir. Buna karşılık bilirkişi raporunun içeriğine yönelik bir müdahale veya uzmanın değerlendirmesine yönelik bir yönlendirme söz konusu olmamaktadır. Ancak bazı durumlarda bilirkişiler tarafından düzenlenen raporlar yeterli görülmemekle, ek rapor istenebilmekte veya dava dosyası için yeni bir bilirkişi görevlendirilebilmektedir. Bilirkişi görevlendirmesi yapan merci şu durumlarda yeni bilirkişi incelemesine başvurabilmektedir. Bunlar; 1) *bilirkişi tarafından düzenlenen rapordaki eksikliklerin ek rapor alınarak ve bilirkişiden görüş alarak giderilemeyecek olması*, 2) *özel ve teknik bilgi bakımından bilirkişi raporunun yetersiz bulunması*, 3) *raporun hâkimde yeterli derecede bir kanaat oluşturamaması*, 4) *bilirkişi tarafından düzenlenen rapor ile ek rapor arasında bir çelişki bulunması veya farklı neden-sonuç ilişkilerinin kurulması*, 5) *raporun gerekçesiz ve belirsiz bir şekilde düzenlenmesidir* (16).

Adli Sosyal Çalışmacı Bilirkişi Sayıları

Bilirkişiler, kayıtlı oldukları Bölge Adliye Mahkemeleri bünyesindeki Bilirkişilik Bölge Kurulları'nın internet sayfalarında ve Adalet Bakanlığı Bilirkişilik Daire Başkanlığı'na ait internet sayfasında yayınlanmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda Bölge Adliye Mahkemeleri (BAM)'ne 2021 yılında "sosyal hizmetler" temel uzmanlık alanında kayıtlı bulunan bilirkişi sayıları verilmektedir.

Tablo 4. 2021 yılında bölge adliye mahkemeleri bilirkişilik bölge kurullarına kayıtlı bilirkişi sayısı* (17)

Değişken (BAM)	Bilirkişi Sayısı
Adana	34
Ankara	55
Antalya	48
Bursa	42
Diyarbakır	11
Erzurum	7
Gaziantep	14
İstanbul	28
İzmir	77
Kayseri	8
Konya	16
Sakarya	14
Samsun	31
Trabzon	5
Van	12
Toplam	402

*2021 ve 2022 yılında Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından ilgili kurumlar ve meslek örgütlerine bilirkişilik temel eğitimi düzenlenmesi konusunda izin verilmediğinden bilirkişiliğe ön kabul şartları arasında yer alan bilirkişilik temel eğitimleri gerçekleştirilememiş, bu nedenle bilirkişi sayılarında belirgin bir değişiklik olmadığından 2021 yılında yayınlanan bilirkişi listeleri dikkate alınmıştır.

2021 yılı için Bölge Adliye Mahkemeleri Bilirkişilik Bölge Kurulları'nda "sosyal hizmetler" nitelik koduna kayıtlı 402 bilirkişi bulunmaktadır. Sosyal hizmetler alanında sosyal hizmet eğitimi almış kişilerin dışında farklı alanda eğitim alan kişiler de bilirkişi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmetler alanına kayıtlı 402 bilirkişinin 286'sı sosyal hizmet lisans mezunu olan sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanı iken 33'ü psikolog, 32'si sosyolog, 32'si psikolojik danışman, sekizi çocuk gelişimci, 10'u öğretmen ve birinin hemşire olduğu görülmektedir (17).

Adli Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Görevi Karşılığındaki Bilirkişilik Ücretleri

Bilirkişilere yerine getirdikleri görevleri karşılığında takdir edilmesi gereken bilirkişi ücretine ilişkin Adalet Bakanlığı tarafından her yıl bilirkişi asgari ücret tarifesi konusunda tebliğ yayınlanmaktadır. Mahkemeler bazında yayınlanan bilirkişilik ücret tarifesi, mahkeme hâkimlerine bilirkişi ücreti takdirlerinde alt sınırın belirlenmesini sağlamaktadır. Adalet Bakanlığı tarafından 2023 yılında uygulanacak Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi Tebliği 14.12.2022 tarihinde resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tarifeye göre sosyal hizmetler alanında yerine getirilecek bilirkişilik görevlerinde belirlenen asgari ücret tarifesi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Çocuk Mahkemeleri'nde görülen davalar için uygulanan bilirkişilik ücreti Asliye Ceza Mahkemesi için belirlenen asgari ücret tarifesi üzerinden ödenirken, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davalar için uygulanan bilirkişilik ücreti ise Ağır Ceza Mahkemesi için belirlenen asgari ücret tarifesi üzerinden ödenmektedir.

Tablo 5. 2023 yılında sosyal hizmetler alanında uygulanması belirlenen bilirkişilik asgari ücret tarifesi*

Değişken (Mahkemeler)	Bilirkişi Ücretleri
Sulh Hukuk Mahkemesi	580 TL
Asliye Hukuk Mahkemesi	960 TL
Aile Mahkemesi	770 TL
Asliye Ceza Mahkemesi	960 TL
Ağır Ceza Mahkemesi	1.160 TL

* Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi Tebliğ, Madde 6, Resmi Gazete Sayısı: 32043, Kabul Tarihi: 14.12.2022

Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi Tebliği'ne göre mahkeme tarafından görevleri karşılığı bilirkişiye ödenmesi gereken bilirkişi ücretinin dışında ulaşım, yemek, konaklama ve diğer giderler için ibraz edilen belge karşılığında rayiç bedel üzerinden ayrıca ödeme yapılabileceği belirtilmiştir. Her ne kadar asgari ücret tarifesiyle ödenmesi gereken bilirkişi ücretine dair asgari ödeme tutarı belirlenmeye çalışılsa da bilirkişinin sahip olduğu uzmanlık alanında uzman bulunmasında güçlük yaşanması, bilirkişinin inceleme için geçirdiği süre, bilirkişinin görevlendirme yapılan yere gelmesi için gereken süre ve dosyanın niteliği göz önünde bulundurularak tarifede belirtilen bilirkişi ücretinin arttırılabileceği belirtilmiştir. Ancak aynı zamanda işin mahiyetinin gerektirmesi durumunda görevlendirmeyi yapan merci tarafından belirtilen bilirkişi ücretinin indirilebileceği de belirtilmiştir (Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi Tebliğ, Madde 6, Resmi Gazete Sayısı: 32043, Kabul Tarihi: 14.12.2022).

TARTIŞMA

Adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamalarında karşılaşılan sorunlar hakkında literatürde çok az araştırma bulunmaktadır. Konu ile ilgili olarak genel bir çerçeve çizildiğinde adli sosyal çalışmada bilirkişilik uygulamalarında karşılaşılabilecek sorunlar; 1) bilirkişiden kaynaklanabilecek sorunlar, 2) bilirkişilik sisteminden kaynaklanabilecek

sorunlar, 3) dava taraflarından kaynaklanabilecek sorunlar ve 4) görevlendirmeyi yapan mercilerden kaynaklanabilecek sorunlar şeklinde sınıflandırılabilir.

Bilirkişi olarak görev yapacak adli sosyal çalışmacıların sosyal çalışma/sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değer temeli, adli sosyal çalışma alanı ve bilirkişilik uygulamaları konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaması *bilirkişilik uygulamalarında bilirkişiden kaynaklanabilecek sorunlar* doğurabilmektedir. Sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamalarını değerlendiren bir araştırmada hâkimler; çoğunlukla sosyal çalışmacılardan rapor talep ederek ve duruşmada sözlü değerlendirme/görüş bildirme isteyerek dava dosyaları hakkında bilirkişilik yapmalarını talep ettiklerini ancak düzenlenen bilirkişi raporlarında (raporun içerik ve biçimi, hukuki yönü, uzmanlık bilgisi, görüşme, gözlem, sosyal inceleme, dosya inceleme) ve duruşmada yerine getirilen bilirkişilik görevlerinde (sözlü değerlendirme/görüş bildirmede) bazı eksikliklerin olduğu belirtilmiştir (11).

Türkiye'de uygulanan bilirkişilik sisteminde Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından yayımlanan nitelik kodlarına göre bilirkişilik alanındaki uzmanlık alanları için aranan nitelikler belirlenerek belirli özel ve teknik bilgiye sahip kişilerin bilirkişilik yapacağı uzmanlık alanına kabulü yapılmaktadır. Adli sosyal çalışma alanında sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görev alacağı konular "sosyal hizmetler" nitelik koduyla belirlenen uzmanlık alanı altındadır. Ancak nitelik koduna bilirkişi olarak kabul edilebilecek meslekler konusunda "özel ve teknik bilgi sahibi olma konusunda" bir sorun bulunmaktadır. Bu durum *bilirkişilik sisteminden kaynaklanabilecek sorunları* doğurmaktadır. Belirlenen nitelik kodunda bilirkişi olarak kabul edilebilecek meslek gruplarının lisans mezuniyet alanı ve eğitim düzeyinin "sosyal hizmetler" alanında yetkinliği yansıtmadığı görülmektedir. Nitelik kodundaki bu sınıflama, Bilirkişilik Kanunu'nda tanımlanan "özel ve teknik bilgi sahibi" olma ile örtüşmemektedir. Söz konusu nitelik kodu düzenlemesi ile sosyal hizmet vakaları kapsamına giren konularda gerekli özel ve teknik bilgiye sahip olmayan meslek grupları, sosyal hizmetler alanına bilirkişi olarak kayıt olabilmekte ve bilirkişilik yapabilmektedir. Bu durum sosyal hizmetler

alanındaki vakalar hakkında verilecek kararlar açısından geri dönülemez sonuçlar doğuracaktır. Çünkü bilirkişiler tarafından düzenlenen raporların, yargılama makamları tarafından verilen kararlara etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Sosyal çalışmacılar bilirkişilik görevleri kapsamında dava dosyasına konu olan müracaatçılarla çalışırken bazı sorunlar yaşayabilmektedir. Bunlar *dava taraflarından kaynaklanabilecek sorunlar* olarak isimlendirilebilir. Bilirkişilik yapan adli sosyal çalışmacılarla yapılan bir araştırmada sosyal çalışmacıların; müracaatçının adresini bulma ve iletişime geçme, ikametlerine ulaşma, müracaatçının görüşmeyi reddetmesi, bilirkişiyi yönlendirmesi ve baskı altına alması, manipüle etmesi/yalan söylemesi, müracaatçıdan baskı ve tehdit görmesi, müracaatçılarla uygun olmayan ortam ve durumlarda mülakat yapması şeklinde sorunlar yaşadığı bulunmuştur (10).

Bilirkişilik görevi yerine getiren sosyal çalışmacılar *görevlendirmeyi yapan mercilerden kaynaklanabilecek sorunlar* kapsamında da bazı sorunlar yaşayabilmektedir. Bunlar arasında sosyal çalışmacılardan özel ve teknik bilgisi dışındaki bir konuda bilirkişilik yapmasının talep edilmesi, bilirkişilik görevi kapsamında cevaplanması veya araştırılması istenen konunun açık bir şekilde belirtilmemesi, bilirkişiye tanınan sürenin yetersiz olması, bilirkişi ücretinin düşük düzeyde takdir edilmesi sıralanabilir. Konu ile ilgili yapılan bir araştırmada bilirkişilik görevi yerine getiren sosyal çalışmacıların görevlendirmenin geç ulaşması, düşük ücret takdir edilmesi, ücretin geç ödenmesi, bilirkişilik görevini yerine getirmek için tanınan sürenin az olması, bilirkişi raporunun yetersiz görülmesi, hiçbir ücret ödenmemesi, dava taraflarına hedef haline getirilmesi ve görevlendirmeyi yapan mercii tarafından küçümseyici eylemlere maruz kalınması şeklinde sorunlar yaşadıkları bulunmuştur (10).

SONUÇ

Adli sistem içerisinde yargılama süreçlerinde ve ceza infazı aşamalarında adli sosyal çalışmacılar çeşitli roller yerine getirmektedir. Bu rollerin farklılaşması adli sosyal çalışmacıların görev aldığı

yargılama sürecinin aşamasına ve yargılamanın konusuna göre değişmektedir. Suçlu, mağdur ve tanık açısından adli sistem; 1) önleyici hizmetler, 2) soruşturma süreçleri, 3) kovuşturma süreçleri, 4) infaz süreçleri ve 5) infaz sonrası topluma uyum süreçleri şeklinde kategorize edilebilir. Ceza davaları için yapılan bu sınıflandırmanın yanı sıra hukuk davaları için de yargılama süreçleri bulunmaktadır. Adli sistem içerisinde ceza davaları için soruşturma evresi, kovuşturma evresi, ceza infaz süreçleri ve infaz sonrası topluma uyum süreçlerinde; hukuk davaları için yargılama süreçlerinde farklı rol ve görevler yerine getiren adli sosyal çalışmacıların en önemli görevlerinden birisi bilirkişilik rol ve görevidir.

Sosyal çalışmacıların bilirkişilik görevi, adli sosyal çalışmacıların mesleki bilgisiyle yargılama süreçleri içindeki rolünü en iyi şekilde yansıtan mesleki rollerinden birisidir. Yargılama süreçleri hukuki bir değerlendirmeyi içerirken adli sosyal çalışmanın sağladığı mesleki değerlendirme, bu hukuki değerlendirmeye bilimsel bir gerekçe oluşturmaktadır. Adli sosyal çalışmacının bilirkişilik uygulamasındaki bu rolü, kanunlar önünde mesleğin yetkinliğini temsil etmektedir. Bilirkişilik yapan sosyal çalışmacılar hakkında yapılan bir araştırmada adli yargı hâkimleri, sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarının mahkeme kararlarına önemli düzeyde etki ettiğini (%51,7) ifade etmiştir (11). Bu nedenle müracaatçılar hakkındaki karar süreçlerinde hükme esas oluşturan bilirkişi raporlarının alanında özel ve teknik bilgi sahibi kişiler tarafından hazırlanması gerekmektedir. Sosyal hizmet vakalarının ihtiyaç duyduğu uzmanlık bilgisi ve görev alınan konular göz önünde bulundurulduğunda, sosyal hizmetler alanında bilirkişi olarak görev alacak mesleklerin en az lisans düzeyinde öğrenim görülen belirli meslekler ile sınırlandırılması gerekmektedir.

Ceza ve hukuk yargılamalarında mahkemelerin dosya yükünün artması ve yargılama mercilerinin hukuk bilgisi dışında özel ve teknik bilgi gerektiren birçok farklı dava konusunu ele alması, bilirkişileri yargılama süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Bu duruma yönelik bir değerlendirme ise "*bilirkişi adaletinin tecelli etmesi*" şeklindeki eleştirilmektedir (18). Şüphesiz bu eleştiri bilirkişi raporlarının

yargılama süreçlerine ne kadar büyük bir etkisinin olduğu anlamına gelmektedir. Sosyal hizmetler alanına giren dava konuları açısından bu durum, adli sosyal çalışmacıların üstlendiği sorumluluğu da yansıtmaktadır. Adli sistemin bir parçası olan sosyal çalışmacılar; mesleğin yetki alanını belirleyen kanunlar tarafından hukuk sistemi içerisinde bilirkişi olarak tanımlanarak sosyal hizmet vakaları için sosyal çalışmacıların müracaatçının üstün yararını gözeterek kararların verilmesine katkı sunmaktadır.

Türkiye’de adli sosyal çalışma alanında bilirkişilik uygulamaları konusunda spesifik eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Sosyal hizmetler alanında bilirkişi olabilmek için belirlenen genel şartlar arasında yer alan bilirkişilik temel eğitiminin yanı sıra, adli sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilecek bilirkişilik uygulamalarında profesyonelliği artırıcı eğitim ve süpervizyon meslek birlikleri tarafından sağlanmalıdır. Bu eğitim faaliyetleri aynı zamanda adli sosyal çalışma alanında karşılaşılan sosyal hizmet vakaları konusunda uygulama standartları ve rehber ilkelerin geliştirilmesini sağlayacaktır. Sosyal çalışma/sosyal hizmet alanında lisansüstü eğitimlerde adli sosyal çalışma odaklı programların açılması yine bilirkişilik uygulamaları konusunda alana özgü spesifik eğitimlerin alınmasını sağlayacaktır.

Bilirkişilerin; Bilirkişilik Kanunu ve Bilirkişilik Yönetmeliği ile Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te belirtilen kurallara uyması gerektiği belirtilmektedir. Yerine getirdiği görevi gereği bir kamu görevlisi sayılan tüm bilirkişiler için geçerli olan bu hukuki düzenlemeler, adli sosyal çalışma açısından özel hükümleri içermemektedir. Adli sosyal çalışma alanına özgü oluşturulacak etik ilkeler hem mesleki uygulamalarda bilirkişilik görevi yapan adli sosyal çalışmacılara yol gösterecektir hem de mesleki uygulamalarda adli sosyal çalışmacıların yanlış uygulama ve görevi kötüye kullanmalarının meslek birlikleri ve yargılama makamları tarafından soruşturulmasında mesleğe özgü standartların oluşturulmasını sağlayacaktır. Purutçuoğlu (2018) tarafından da belirtildiği üzere adli sosyal çalışma alanındaki etik ilkeler aynı zamanda adli sosyal çalışma alanında gerçekleştirdikleri uygulamalarda etik ikilem yaşayan uzmanların mesleki değerleri

ve hukuki düzenlemeleri göz önünde bulundurarak karar vermelerini kolaylaştıracaktır (19).

Adli sosyal çalışma alanında bilirkişilik uygulamalarının geliştirilebilmesi için bilirkişilik alanında bilimsel çalışmaların artırılarak kanıta dayalı bilgi temelini oluşturulması gerekmektedir. Sosyal çalışmanın bilimsel temeli üzerinde eklettik bir şekilde oluşturulacak adli sosyal çalışma bilgisi iyi uygulama örneklerinin gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

Bilirkişi raporları hükme esas oluşturan legal belgeler olarak yargılama süreçlerine etki ettiği için adli sosyal çalışma alanında vaka konularına özgü hazırlanan bilirkişi raporlarında değerlendirme ölçütleri hakkında standartların ve ilkelerin geliştirilmesi bilirkişi raporlarının daha nitelikli hale gelmesine yardımcı olacaktır. Örneği; suça sürüklenen çocuklar, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, velayete konu olan çocuklar şeklinde en sık görev yapılan konularda uygulama standartları geliştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer bir konu ise soruşturma sürecinde ifadede hazır bulunma veya ifadeye eşlik etme şeklinde gerçekleştirilen bilirkişilik görevlerinde suça sürüklenen ve korunmaya ihtiyacı olan mağdur çocuklar konusunda bilirkişilik uygulamaları için rehber ilkelerin hazırlanmasıdır. Bu rehber ilkeler ifadede bulunan bilirkişiyeye; bilirkişinin hukuki konumu, bilirkişinin görevi, çocuğun hakları, çocuğun ihtiyaç duyacağı hizmetler ve bu hizmetleri sunan kurum / kuruluşların tanıtımı şeklinde bilgiler sunmalıdır.

Finans: Bu çalışma için hiç bir kurum veya kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

1. Demirkapı E. Anglo-Amerikan hukukunda bilirkişilik kurumunda yeni eğilimler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Derg. 2003;5(2):39-76. Available at: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/754460>
2. Teomete Yalabık, F. Anglo-Amerikan ve Fransız hukuklarında bilirkişilik kurumuna genel bakış. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Derg. 2014;16:2115-62. Available at: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/756111>
3. Barker RL, Branson DM. Forensic social work legal aspects of professional practice. New York: Routledge; 2013. <https://doi.org/10.4324/9781315821573>

4. National Organization of Forensic Social Work. What is forensic social work. Available at: <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1> [Erişim tarihi: 03.01.2023].
5. Ashford JB. The changing face of forensic social work practice: an overview. In: Corcoran K, Roberts AR, editors. Social worker's desk references. UK: Oxford University Press; 2015. pp. 1115–21.
6. Munson CE. Forensic social work and expert witness testimony in child welfare. In: Corcoran K, Roberts AR, editors. Social worker's desk references. UK: Oxford University Press; 2015. pp. 1121–34.
7. Mandal S. Expert witness testimony in forensic practice and justice systems. In: Maschi T, Leibowitz GS, editors. Psychosocial and legal issues across diverse populations and settings. New York: Springer Publishing; 2018. pp. 343–14. <https://doi.org/10.1891/9780826120670.0023>
8. Bilirkişilik Daire Başkanlığı -EK 2. Temel ve alt uzmanlık alanlarına göre aranan nitelikler. Available at: <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/25012022225424EK-2.pdf> [Erişim tarihi: 03.01.2023].
9. Gönültaş MB, Coşkun H. Adli sosyal hizmette süreçler ve sosyal hizmet uzmanının görevleri. İçinde: Akgün R, editör. Adli sosyal hizmet teoriden pratiğe. Ankara: Nika Yayınevi; 2020. pp. 133-68.
10. Bilgin Ö, Kılıç M. Sosyal hizmet uzmanlarının bilirkişilik uygulamalarına dair bir araştırma. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Derg. 2018;2(2):148–80. Available at: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/613666>
11. Kesen NF, Bilgin Ö. Sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamalarının hâkimlerin bakış açısıyla değerlendirilmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2023;34(2):469–88. <https://doi.org/10.33417/tsh.1145866>
12. Bilirkişilik Daire Başkanlığı. Bilirkişilerin uyacağı rehber ilkeler ve bilirkişi raporlarında bulunması gereken standartlar. Erişim adresi: <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/792020110047%C4%B0LKELELER%20VE%20STANDARTLAR.pdf> [Erişim tarihi: 23.03.2021].
13. İçağasıoğlu Çoban, A. Sosyal hizmet müdahalesinde sosyal inceleme raporunun yeri. İçinde: Karakuş B, Yanardağ U, editörler. Sosyal hizmette kayıt tutma ve raporlama. Ankara: Nika Yayınevi. 2019. ss. 125–31.
14. Uluğtekin S. Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği; 2004.
15. Baykara Acar Y. Sosyal hizmette kayıt tutma ve sosyal inceleme raporları. İçinde: Karakuş B, Yanardağ U, editörler. Sosyal hizmette kayıt tutma ve raporlama. Ankara: Nika Yayınevi; 2019. ss. 9–43.
16. Erdoğan E, Toraman B. Bilirkişilik temel eğitimi kaynak kitabı. Ankara: Bilirkişilik Daire Başkanlığı Yayınları; 2017.
17. Bilirkişilik Daire Başkanlığı. Bölge bilirkişi listeleri. Erişim adresi: <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/bolge-bilirkisi-listeleri02072020030208> [Erişim tarihi: 23.03.2021].
18. Cın MO. Ceza yargılamasında bilirkişilik ve uygulama sorunları. Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2021;4(1):170-84. <https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2021.14>
19. Purutçuoğlu E. Adli sosyal hizmet ve etik. Int SSS J. 2018;4(27):5861-75. <https://doi.org/10.26449/sss.1058>